

Clypevs Theologiæ Thomisticæ

Continens Tractatus de erroribus Pelagianorum, de Gratia, de
Iustificatione & Merito, de Virtutibus Theologicis, & quatuor Cardinalibus,
ac de ineffabili mysterio Incarnationis

Gonet, Jean-Baptiste

Parisiis, 1669

Disp. VII. De vitiis oppositis virtutibus Cardinalibus,

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77342](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77342)

Hujus virtutis necessitatem ex eo demonstrat S. Thomas hic quæst. 168. art. 2. quod sicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non potest continuo laborare, propter limitationem suæ virtutis; ita ex parte animæ eget similiter quiete, & honesta relaxatione à labore; quia etiam virtus animæ est limitata, & determinatis actionibus proportionata; ideoque quando extra modum suum in aliquas operationes intellectuales se extendit, laborat & fatigatur; præsertim cum illæ operationes à viribus sensitivis & corporalibus organis dependant. Unde Status 4. Syl.

Nostra fatiscit,

*Laxaturque chelys; vires instigat, alique
Tempestiva quies, major post otia virtus.*

Idipsum declarat Seneca Epist. 58. comparatione cælatoris, oculos fatigatos aspectu viriditatis smaragdi pascens ac recreantis; & Nazianzenus exemplo Venatorum, aut Musicorum, qui solent chordas quieti tradere, easque remittere, ne rumpantur. Eodem exemplo usus est S. Joannes Evangelista, ut refertur in collationibus Patrum, collat. 24. cap. 21. ubi legitur quod B. Joannes Evangelista, cum quidam scandalizarentur, quod cum eum Discipulis suis ludentem invenirent, dicitur mandasse uni eorum qui arcum gerebat, ut sagittam traheret. Quod cum pluries fecisset, quæsit utrum hoc continuè facere posset; qui respondit quod si hoc continuè faceret, arcus frangeretur; unde B. Joannes subintulit, quod similiter animus hominis frangeretur, si nunquam à sua intentione relaxaretur. Perspicuum igitur est, quietem, & honestam relaxationem à labore, quæ fit per jocos, vel ludos, infirmitati nostræ atque fragilitati interdum esse necessariam, subindeque aliquam requiri virtutem, quæ mensuram & modum in jocis & ludis ponat, & quantitatem ac modum honestæ recreationis præscribat. Hæc autem moderatio in joco & ludo, actionibusque ludicris, fit per virtutem quæ vocatur *Eurapelia*, id est virtus quæ in ludicris decorum servat, quæque ludo & jocis modum imponit. Unde Plutarchus observ. 2. sympol. quæst. 1. bellè annotavit, jocos *sales* appellari, nempe quod ut sale condiuntur cibi, sic jocis ac ludo oblectandus sit animus, non tamen nisi ea quæ par est moderatione; sicut sal usurpatur ut condimentum, non ut cibus.

33. Ultima species modestiæ vocatur modestia cultus, seu exterioris apparatus, quæ ex D. Thoma hic quæst. 169. art. 1. potest sic definiti: *Modestia cultus est virtus, quæ in corporis cultu, rerumque externarum apparatu, mensuram rationis ac modum servat.* Sicut enim motus & gestus corporis possunt benè & malè disponi, ob idque opus fuit virtute, quæ in illis modum rationis constitueret: ita in externo rerum usu, prout ad cultum & ornatum corporis, externumque apparatus domus, lecti, famulorum, & similibus spectat, potest esse excessus & defectus, ad cuius proinde debitam moderationem necessaria est aliqua virtus, quæ omnia prædicta juxta præscriptum rationis disponat, & hanc vocamus modestiam cultus, seu exterioris apparatus.

34. Hanc modestiam præsertim mulieribus valde commendant Apostolorum Principes. Petrus enim Epist. 1. cap. 3. de mulieribus Christianis sic loquitur: *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando*

A & sanctæ mulieres ornabant se, subjecta proprijs viris. Paulus verò 1. ad Timoth. 2. *Mulieres (inquit) in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate (id est convenienti moderatione) ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera.*

His adjungo Tertullianum & Augustinum. Ille enim in libro de velandis virginibus, sic eas alloquitur: *Vestite vos serico probitatis, byssino sanctitatis, purpurâ pudicitie. Taliter pigmentata, Deum habebitis amatorem.* Ille verò Epist. 73. ad Possidium: *Verus (inquit) ornatus Christianorum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, vestisque pompa, sed mores boni sunt.*

DISPUTATIO VII.

De vitijs oppositis Virtutibus Cardinalibus.

Cum eadem sit doctrina contrariorum, & opposita juxta se posita magis reluceant, ut virtutum, quas articulis præcedentibus descripsimus, splendor magis eniteat, de vitijs ipsius oppositis, breviter hic differendum esse censuimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

De vitijs oppositis prudentiæ, & virtutibus ipsi annexis.

Prudentiæ, & virtutibus ipsi annexis, aliqua vitia opponuntur per defectum, & alia per excessum. Primò ipsi opponitur imprudentia, quæ in quatuor species dividitur, nempe præcipitationem, quæ adversatur rectitudini consilij, atque adeo ebullit; inconsiderationem, quæ opponitur rectitudini judicij, subindeque sinei & gnomæ; inconstantiam, & negligentiam, quæ opponitur rectitudini & efficacitati imperij, ac proinde ipsi prudentiæ immediatè, cum illa præceptiva sit, & proprius ejus actus, imperium, ut disp. 1. art. 1. diximus.

Per excessum ipsi opponuntur ea vitia, quæ falsam imaginem prudentiæ & sagacitatis præ se ferunt, ut prudentia carnis, quæ quis vivit & sapit secundum carnem, rectèque judicat secundum illam, id est secundum motus, & instinctus naturæ corruptæ, ad bona carnalia & temporalia, cum affectu qui vehementem illorum æstimationem sequi solet. Astutia, quæ quis novit modos occultos ad alios fallendos. Dolus, qui est astutis executio, sive fiat per verba, sive per facta. Fraus, quæ magis pertinet ad executionem astutis, secundum quod fit per facta, ut quando mensura est minor justo, vel moneta adulterina. Sollicitudo nimia temporalium, quæ est nimia occupatio in illis acquirendis, aut conservandis, proveniens ex inordinato amore habendi, vel timore amittendi. Et sollicitudo nimia futurorum, præsertim cum anxietate, & parvâ fiduciâ divinæ providentiæ. De quibus omnibus differit S. Thomas hic qu. 55. Præterea sunt aliqua vitia, quæ indirectè sive obliquè contrariantur prudentiæ, quia nimirum causis & adjumentis ejus opponuntur. Sicut enim ad prudenter judicandum multum juvant

memoria præteritorum, intelligentia, docilitas, solertia siue sagacitas, prævisio futurorum, bona ratiocinatio, circumspèctio, cautio & attentio, ac diligens studium rectè judicandi, & alia quæ disp. 1. art. 2. enumeravimus: sic è contrario plurimum obliuio, præcipitatio, inconsideratio, hebetudo, negligentia, & alia superioribus perfectionibus opposita. De quibus S. Doctor hic qu. 53. & 54.

ARTICVLVS II.

De vitiis oppositis iustitiæ strictè sumptæ.

3. **H**abet hoc speciale iustitiæ strictè sumptæ, quod nullum adversatur ei vitium per excessum, sed tantum per defectum, ut docet D. Thomas quæst. de virtutibus art. 13. ad 12. ubi inquit: *Alia virtutes morales sunt inter duo vitia, non autem iustitiæ, quæ tamen medium in propria materia tenet, quod per se pertinet ad virtutem.* Et in 3. dist. 33. quæst. 1. art. 3. quæstionem. 1. ad 5. *Non oportet* (inquit) *quod iustitiæ habitus sit medius inter duas malitias, ut in 5. Ethic. dicitur, sed quod medium attingat in materia sua.* Ratio etiam id suadet: Nam contra iustitiæ nunquam peccatur, reddendo alteri plusquam debetur, sed auferendo ab eo quod suum est, aut non reddendo quod ei debetur, vel minus reddendo quam debeat; quod totum ad defectum & non ad excessum pertinet: Ergo nequit in hac materia reperiri vitium per excessum à iustitiæ, sed tantum per defectum.

4. Iustitiæ ergo legali contrariatur solum legalis iniustitiæ, quæ illegalitas dici potest. Vitium verò oppositum iustitiæ distributiue est acceptio personarum, quando scilicet distribuens bona communia partibus communitatis, non attendit præcisè merita, aut indigentiam uniuscuiusque, sed ipsam personarum rationem; ac proinde distribuit, non secundum merita personarum, sed affectum ad ipsas personas accipit pro mensura distributionis. Iustitiæ autem commutatiue contrariantur omnia illa vitia vel peccata, quæ inferunt proximo nocumentum; siue in vita, sicut homicidium; siue in honore, ut contumelia, convitium, improprium; siue in bonis externis, ut furtum, rapina, fraus, usura, & similia. De quibus S. Doctor hic à quæst. 64. usque ad 78.

ARTICVLVS III.

De vitiis oppositis religioni, quæ est prima pars potentialis iustitiæ.

5. **D**vo opponuntur vitia religioni, unum per excessum, aliud per defectum. Primum est superstitio, quæ dicitur opponi religioni per excessum, non quod plus veri cultus Deo tribuat quam ipsi debetur (repugnat enim Deum posse nimis coli, vel maiori cultu quam ipsi debeatur; quin potius quicumque ipsi potest à nobis exhiberi, est infinitè minor ipsius Majestate, juxta illud Eccl. 43. *Glorificantes Deum quantumcumque poteritis, supervalebit adhuc*) sed quia excedit in modo colendi, adhibendo aliquid ad ejus cultum, quod non convenit, vel quia falsum aut superfluum cultum confingit. Dupliciter autem contingit excessus in cultu religioso, nimirum vel deferendo hunc cultum cui non congruit; & hic mo-

Tom. IV.

A dus superstitionis vocatur superstitio ex parte rei cultæ, dividiturque in tres species, idololatriam, divinationem, & observationem, sub qua magia comprehenditur: vel secundò colendo quidem verum Numen, sed modo disconvenienti, ut si quis velit nunc Deum colere caeremoniis & sacrificiis Judaicis, per eum reprobatis. Et hic modus superstitionis appellatur superstitio cultus incongrui; & subdividitur in superstitionem falsi cultus, & in superstitionem cultus superflui. Cultus vocatur falsus, vel quia continet falsam aliquam significationem, ut caeremoniæ Judaicæ, si nunc usurpentur ad significandum Messiam esse venturum; vel quia simulat verum cultum, ut si quis scitis miraculis velit honorem Dei promovere; vel prætextu colendi Deum, mutet substantiam sacramentorum, aut sacrificium celebret aliter quam Christus instituit, falsumque sacrificium loco veri substatuat. Dicitur verò superfluus, quando ponitur religio in quibusdam ineptis & inutilibus, atque ab Ecclesiæ more discrepantibus, licet alioqui mendacium & falsum non significant. Quo vitio solent præcipuè rustici & idiotæ laborare, quando suam devotionem, præter Ecclesiæ morem receptum, in certo numero precum, candelatum, stationum, girationum, & similium constituunt; ita ut existiment nihil fieri, si numerus ille deficiat aut excedat. Utrumque vitium Christus reprehendit Joan. 4. cum dixit: *Spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Falsus enim cultus opponitur veritati, superfluus autem spiritui, quia externis rebus solum insistent, nihil ad cultum internum proficit.

Alterum vitium oppositum religioni per defectum, dicitur irreligiositas, & continet hæc quinque: sacrilegium, quo vis aliqua & injuria inferitur rebus, aut personis, Deo ejusve cultui consecratis: tentationem Dei, quando quis absque iusta causa aliquid facit, vel dicit ad capiendum experimentum divinæ potentie, sapientie, iustitiæ, misericordie &c. perjurium, quod est dictum humanum, falsum in se, vel jurantis opinione, jurejurando asseveratum: simoniam, per quam res sacræ sine vi indignè tractantur, commutando illas rebus temporalibus: infidelitatem, quæ frangit fidem Deo in voto promissam: & blasphemiam, per quam derogatur divinæ excellentie & sanctitati.

ARTICVLVS IV.

De vitiis oppositis aliis partibus potentialibus iustitiæ.

Aliæ partes potentiales iustitiæ sunt penitentia, pietas, observantia, obedientia, gratitudo, vindicativa, veritas, amicitia, & liberalitas, de quibus disputatione quartâ differuimus.

Vitium oppositum penitentiae per defectum, est impenitentia. Si quod verò opponitur illi per excessum, est innominatum, vel penitentia indiscrcta dici potest.

Pietati per defectum contrariatur impietas strictè sumpta (in lata enim acceptione impietas dicitur quodcumque peccatum mortale, & impius quicumque mortaliter peccans.) Per excessum verò, nimius & inordinatus amor parentum & consanguineorum ipsi opponitur.

Ccc ij

Duplex etiam est vitium seu peccatum observantiae oppositum: unum per defectum, quo nimirum personis in dignitate constitutis honor debitus non redditur; aliud per excessum, quo cultus ipsi defectus supra illarum dignitatem & exigentiam. Quo vitio laborabant illi Ethnici, qui Apotheosm, seu cultum divinum Imperatoribus exhibebant, & per eorum numina jurabant, ut palpo ille qui dicebat.

Iurandasque tuum per numen ponimus aras.
Hanc perniciosam & sacrilegam adulationem, acriter & eleganter redarguit Tertullianus in Apologetico cap. 33. ubi sic ait: *Non enim Deum Imperatorem dicam: vel quia mentiri nescio, vel quia illum deridere non audeo, vel quia nec ipse se Deum vult dici, si homo sit. Interest homini, Deo cedere. Satis habebat appellari Imperator. Grande & hoc nomen est quod a Deo traditur. Negat illum Imperatorem, qui Deum dicit. Nisi homo sit, non est Imperator. Hominem se esse etiam triumphans in illo sublimi curru admonetur. Suggestur enim ei à tergo, respice post te; hominem memento te. Et utique hoc magis gaudet, tantà se glorià coruscare, ut illi admonitio conditionis suae sit necessaria. Minor erat, si tunc Deus diceretur. Major est qui revocatur, ne se Deum existimet. Augustus Imperij formator, ne Dominum quidem dici se volebat; & hoc enim Dei est cognomen. Dicam planè Imperatorem Dominum, sed more communi, sed quando non cogor, ut Dominum, Dei vice dicam.*

10. Obedientia per defectum contrariatur inobedientia strictè sumpta, secundum quod procedit ex intentione agendi contra praeceptum, atque adeo ex contemptu praecepti & praeipientis. Si quod autem opponitur illi per excessum, proprio nomine caret.

11. Contra inobedientiam acriter invehitur Seneca lib. 3. de ira cap. 16. dicens quod illa in tormentum suum proficit, & imperia graviora sentit, quod contumacius patitur. Sic laqueos fera dum jactat, astringit. Sic aves viscum cum trepidantes excutunt, plumis omnibus illinunt. Nullum tam arduum est jugum, quod non minus ledat ducentem, quam repugnantem. Vnum est levamen malorum ingenium pati, & necessitatibus suis obsequi. Ad id Nazianzenus orat. 9. quod sicut obedientiae lege omnia simul terrestria, atque caelestia conservantur; ita inobedientiae pestis & terras vastat, & coelum ipsum, cum in illud pervasit, foede depopulata est.

12. Vitium gratitudini contrarium per excessum, non est nominatum: contrarium verò per defectum dicitur ingratitude, quae ut ait D. Bernardus serm. 51. in Cant. est *ventus urens, sicans sibi fontem pietatis, rorem misericordiae, fluentia gratiae.*

Per excessum opponitur vindicationi crudelitas, seu saevitia, quae excedit mensuram honestae vindicationis: per defectum verò vitium innominatum, quod potest dici remissio, ut docet S. Thomas hic quaest. 108. art. 2. ad 3.

13. Veritati seu veracitati opponitur vitium mentiendi, consistitque mendacii malitia in ea contrarietate, quae inter iudicium internum, & verba seu alia signa ipsum exprimentia reperitur, dum scilicet quae mens negat, lingua affirmat, vel e contra. Unde mentiendi dicitur quasi *contra mentem ire.*

14. Per excessum opponitur amicitiae vitium adulandi, quo nimis blandè aliquis in convictu se habet, omnia probans, omnia laudans, & in omnibus aliorum voluntati se accommodans. Per defectum verò ipsi adversatur litigium, quod pertur-

bat vitam socialem, paritque pugnas & contentiones.

Liberalitati demum per defectum opponitur avaritia, seu nimia cupiditas divitiarum: per excessum verò prodigalitas, quae dat plusquam oportet, aut his quibus non oportet.

ARTICULUS V.

De vitiis oppositis fortitudini, & partibus potentialibus illius.

16. **V**itia fortitudini opposita tria numerantur à D. Thoma hic quaest. 125. 126. & 127. Nimirum timiditas, seu ignavia; intemiditas seu vacillatio timoris, quam Aristoteles 3. Ethic. cap. 7. vocat *aphosian*; & temeritas seu nimia audacia. Timiditas est excessus in timendo pericula, & gravia, & defectus in audendo contra illa. Intemiditas est quando aliquis non timet quod secundum rationem timendum est. Temeritas denique, cum quis excedit in audendo, & aggreditur quod non convenit, vel quomodo, aut quando non convenit.

17. Magnanimitati verò, quae est prima pars potentialis fortitudinis, quatuor vitia contrariantur. Nam ex parte objecti primarij, quod est opus magnum, opponitur illi praesumptio, quae tendit ad magna improporcionata, & supra vires agentis. Ex parte objecti secundarij, scilicet honoris, opponitur magnanimitati ambitio, quae est appetitus honoris inordinatus. Ex parte verò gloriae, quae est honoris effectus, adversatur ipsi inordinatus ipsius gloriae appetitus, qui sumpto nomine ab objecto, inanis seu vana gloria appellatur. Denique ex parte ipsius querentis gloriam, quia non refert illam ad Dei honorem, & edificationem proximorum, magnanimitati opponitur superbia, vitium capitale, cui D. Gregorius lib. 31. Moral. cap. 31. septem filias assignat, nimirum inobedientiam, jactantiam, hypocrisis, contentionem, pertinaciam, discordiam, & novitatum praesumptionem. Quatuor praedicta vitia opponuntur magnanimitati per excessum. Per defectum verò opponitur ei pusillanimitas, quae animum inordinatè retrahit à magnis suae virtuti congruentibus.

18. Magnificentiae, quae est secunda pars potentialis fortitudinis, per defectum opponitur parvificentia, ut docet D. Thomas hic quaest. 135. art. 1. Vitium verò per excessum ei oppositum appellatur ab Aristotele 4. Ethic. cap. 2. *Bonansia*, & à D. Thoma *consumptio*, quia sicut ignis in fornace omnia consumit.

19. Vitium contrarium per defectum patientiae, quae est tertia pars potentialis fortitudinis, est impatientia: per excessum, si quod est, proprio nomine caret.

20. Vitium denique quod per defectum opponitur perseverantiae, quae est ultima pars potentialis fortitudinis, dicitur mollities (non illa quae est luxuriae species, de qua infra) sed alia, per quam facile quis recedit à bono inchoato, propter timorem deficiendi, vel propter tristitiam provenientem ex defectu delectationis. Et vocatur *mollities*, quia cedit debili moventi, scilicet praedicto timori, vel tristitiae. Per excessum verò perseverantiae opponitur pertinacia, quae quis nimium propriae sententiae adherens, non desistit ab incæpto cum oportet.

ARTICVLVS VI.

De vitiis oppositis temperantiae, & partibus ejus subjectivis, nimirum abstinentiae, sobrietati, castitati, & pudicitiae.

21. Sanctus Thomas hic quaest. 142. duo vitia ponit temperantiae opposita: unum per excessum, quod vocat intemperantiam; alterum per defectum, quod vocat insensibilitatem, seu stuporem; quando aliquis sic abhorret & fugit gustus & tactus delectationes, ut nolit eis uti, quando, & quantum, & quomodo recte rationi convenit. Prius vitium communius est, & maxime probrosum, ut docet idem S. Doctor art. 4. ejusdem quaest. quia maxime repugnat excellentiae hominis; versatur enim circa delectationes nobis communes cum brutis, illisque nos assimilant, aut deteriores reddit, quando facit nos ab ejusmodi delectationibus superari, & rationis lumen excecat, atque hominem hebetat. Unde Seneca Epist. 29. *Dua sunt voluptates gustus & tactus, hominibus communes & bestiis; & ideo in pecudum numero habendi sunt, qui his ferinis voluptatibus deserviunt. Dum quidam stolidus, audiente Pythagora, diceret malle se cum mulieribus, quam cum Philosophis conversari; & Sues (inquit) in caeno quam in floribus volucri.*
22. Abstinentiae opponitur gula vitium, id est inordinatus appetitus & usus cibi. Quod vitium committitur quinque praecipue modis, a D. Thoma hic quaest. 148. art. 4. enumeratis, & hoc versu comprehensis.

Preproperè, lautè, nimis, ardentè, studiosè. Quinque enim modis (ut ait S. Gregorius Magnus, verbis ibidem à D. Thoma relatis) nos gula vitium tentat. Aliquando scilicet indigentia tempora praevenerit. Aliquando lautiores cibos querit. Aliquando quae sumenda sunt, preparari accuratius appetit. Aliquando in ipsa quantitate sumendi mensuram refectiois excedit. Aliquando ipso actu immensè desiderij aliquis peccat. Ratio hujus divisionis haec redditur à D. Thoma in corp. ejusdem articuli: Gula enim importat inordinatam concupiscentiam edendi: in esu autem duo considerantur, scilicet ipse cibus qui comeditur, & ejus comestio. Potest ergo inordinatio concupiscentiae attendi dupliciter: uno quidem modo quantum ad ipsum cibum qui sumitur; & sic quantum ad substantiam vel speciem sibi querit aliquos cibos lautos, id est preciosos, nimirum supra quam conditio personae permittat, ut si vir plebeius nolit comedere nisi perdes, & phasianos. Quantum ad qualitatem, querit cibos nimis accurate praeparatos, ut si idem nolit quidquam comedere, nisi saccaro conditum. Quantum ad quantitatem, excedit in nimis edendo, nimirum plusquam natura requirit, aut permittat lex abstinentiae. Alio modo attenditur inordinatio concupiscentiae quantum ad ipsam sumptionem cibi: vel quia quis praevenerit debitum tempus comedendi, praeproperè comedendo; quò etiam pertinet si sapius comedat, quam par sit; vel si edat in loco indebito, puta in templo, & tempore sacri, nolens expectare donec domum redierit: vel etiam quia non servat modum debitum in edendo, puta si voraciter comedat, canum aut leonum more.

23. Ex hoc vitio capitali oriuntur quinque alia, quae D. Thomas art. 6. ejusdem quaest. exponit, & post D. Gregorium gulae filias appellat, nimirum inepta laetitia, scurrilitas, immunditia, multi-

Tom. IV.

loquium, & hebetudo mentis. Nam, inquit, ex immoderatione cibi & potus hebetatur animus, propter fumositates ciborum perturbantes caput: sicut & contra abstinentia confert ad sapientiam & intelligentiam, juxta illud Eccles. 2. *Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam.* Deinde quasi sopito per immoderantiam cibi & potus gubernaculo rationis, erumpit animus in ineptam laetitiam, corpore bene pascito, & in verba inordinata, seu multiloquium, & in scurrilitatem, id est jocularitatem quandam provenientes ex defectu rationis, quae sicut non potest cohibere verba, ita nec gestus exteriores. Ex eadem denique immoderatione cibi & potus oritur immunditia, sive quoad inordinatam emissionem quarundam superfluitatum, & foedarum excretionum, sive specialiter quoad emissionem seminis.

Vitium oppositum sobrietati dicitur ebrietas, id est immoderatus usque ad violentam usus rationis privationem, vini potus, vel alterius liquoris inebriare valentis: ut enim rectè ait Hieronymus in cap. 5. Epistolae ad Galatas. *Ebrietas tam ex vino, quam ex ceteris bibendi generibus, quae vario modo conficiuntur, potest accidere.* Ex quo de Sancto Joanne Baptista dicitur, *vinum & siceram non bibe.* Hoc vitium ex genere suo esse mortale docent communiter Theologi, & ex eo probant, quia ebrietas continet gravem inordinationem, in eo quod homo ex rationis gradu, quo praestat ceteris animalibus, & ad Angelos, Deumque ipsum accedit, voluntariè & violenter seipsum dejicit usque ad brutorum statum & stoliditatem, privans se non solum usu rationis, sed etiam proxima utendi potestate, ita ut vigilans ea uti non possit. Quod quam grave & turpe sit rectè ponderat Basiliius homil. 14. in ebrietatem & luxum, his verbis: *Qua in re dicò homo misor à brutis differens? Nonne rationis munere, quam à Deo omnium conditore accepisti, reliqua creature omnis factus Dominus & Imperator? Hoc igitur te mentis lumine per ebrietatem privans, inter bestias ratione carentes annumerari poteris, similisque illis videri, &c.* In hoc turpe vitium vehementer erit ac eleganter invehitur Ambrosius in libro de Elia & jejuniis, ubi ebrietatem appellat *fomentum libidinis, incentivum insaniae, venenum sapientiae*: aitque quòd sicut veneno caro vulneratur, ita mens vino; & quod ebrietas non solum noxia est ad corporis sanitatem, sed etiam menti crimen adjungit.

Vitium oppositum castitati est luxuria, quae est peccatum ex genere suo mortale, & capitale: mortale quidem, quia graviter adversatur rei valde necessariae ad bonum commune, nimirum conservationi humani generis, quae majoris est momenti, quam conservatio individui: capitale vero, quia multa alia vitia ex illo oriuntur in genere causae finalis, vel efficientis, propter vehementem delectationem cum qua conjunctum est, quare homines alliciuntur ad multa alia peccata perpetranda, aut in alia vitia incurrunt. Sunt autem haec praecipue octo enumerata à D. Thoma hic quaest. 153. art. 5. post Gregorium Magnum lib. 11. Moral. cap. 31. nimirum cecitas mentis, inconsideratio, praecipitatio, inconstantia, amor sui, odium Dei, affectus praesentis saeculi, & horror futuri.

Rationem hujus divisionis assignat D. Thomas ibidem: Quando enim (inquit) potentiae inferiores vehementer afficiuntur ad sua objecta, consequens est ut superiores vires impediantur & deor-

Ccc iij

dinentur in suis actibus. Per vitium autem luxuriæ appetitus inferior, scilicet concupiscibilis, vehementer afficitur & intendit suo objecto delectationis: unde consequens est ut per luxuriam maximè superiores vires deordinentur, videlicet ratio & voluntas. Sunt autem quatuor actus rationis sive intellectus in agendis, & duo voluntatis. Nam ad intellectum pertinet primò cognoscere finem bonum & convenienter prosequendum: & iste actus impeditur per luxuriam, quæ ad illicitas delectationes prosequendas inducit, juxta illud Danielis 13. *Species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum*: & quantum ad hoc ponitur concilium de his quæ sunt agenda propter finem, & hoc etiam impeditur per concupiscentiam luxuriæ, quæ præceptis, moræque impatiens est, & non admittit accuratam mediorem consultationem, & collationem cum fine; juxta illud Terentij in Eunuchis, de amore libidinoso: *Quæ res in se neque consilium, neque modum habet ullum, eam consilio regere non potes*: & quantum ad hoc ponitur præcipitatio, id est subtractio consilij. Tertiò ad rationem pertinet iudicium de agendis; & hoc etiam impeditur per luxuriam, avertentem animum à consideratione eorum quæ ad rectè iudicandum faciunt; juxta illud Daniel. 13. de senibus luxuriosis: *Avertentur sensum suum, & declinaverunt oculos suos, ut non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum*: & quantum ad hoc ponitur inconsideratio. Quartò ad rationem pertinet præceptum de agendo, cum imperium sit actus rationis & prudentiæ, ut docet idem S. Doctor 1. 2. quæst. 17. art. 1. & hoc etiam impeditur per luxuriam, quatenus homo impeditur ex impetu concupiscentiæ, ne exequatur id quod rectè decrevit esse faciendum. Unde Terentius in Eunuchis, de quodam qui dicebat se recessurum ab amica: *Hæc verba* (inquit) *vna falsa lacrymula restinguet*. Quintò ad voluntatem pertinet appetitus finis: & hunc impedit concupiscentia, trahendo ad amorem sui, id est ad amorem carnis suæ & sensualitatis tam immoderatum, ut tandem nihil aliud quærat, quàm ei placere, & per illicitas voluptates ei satisfacere, atque in illis quodammodo suum ultimum finem constituat. Ex quo etiam sequitur odium Dei, in quantum scilicet prohibet & severè punit ejusmodi voluptates tantopere concupitas. Sextò denique ad voluntatem pertinet appetitus eorum quæ sunt ad finem, id est mediorem convenientium ad bonum finem assequendum, præcipuè verò æternam beatitudinem; & hic impeditur per luxuriam, ingenerantem affectum præsentis sæculi, & horrorem futuri; id est amorem vitæ præsentis, in qua sola homo frui potest carnis voluptatibus, velletque semper in ea manere, ut semper frueretur; & horrorem vitæ futuræ, in qua illis privandus est, & gravibus æternisque suppliciis puniendus: unde fit ut voluptuosi mortem vehementer abhorreant. Ingenerat etiam desperationem, sive potiùs æternæ beatitudinis contemptum, quia dum nimis detinetur homo carnalibus delectationibus, non curat pervenire ad spirituales, sed fastidit eas.

26. His octo vitiis, ex luxuria manantibus, quæ interna sunt, addit Isidorus alia quatuor externa, & ad locutionem pertinentia: nimirum turpiloquia, scurrilia, sive leviter & inconsideratè dicta, ludicra seu faceta, & stultiloquia. Nam ut rectè observat D. Thomas loco citato in resp. ad 4. qui ve-

nereis voluptatibus sunt dediti, & quorum corruptibus concupiscentiis plenum est, erumpunt faciliè in verba obscena: *Ex abundantia enim cordis os loquitur*, Matth. 12. Et quia laborant inconsideratione & præcipitatione mentis, faciliè prorumpunt in verba leviter & inconsideratè dicta, quæ dicuntur scurrilia. Et quia toti sunt in quærendis delectationibus, ludicra verba seu faceta sectantur. Ac demum, quia laborant cecitate mentis, incidunt frequenter in stultiloquia, præsertim loquendo de suis delectationibus, quas quibuscunque aliis rebus præferunt.

Numerat idem S. Doctor quæst. 54. art. 1. sex luxuriæ species ab antiquioribus assignatas, scilicet fornicationem, quæ est soluti cum soluta; adulterium, quod committitur cum conjugata vel conjugato; incestum, qui est cum consanguinea vel affine; stuprum, quod est cum virgine; raptum, quo infertur vis non consentienti; & vitium contra naturam, quod est circa actus illos luxuriosos, ex quibus non potest sequi generatio, & subdividitur in molliem, sodomiam, & bestialitatem, quas Tertullianus luxuriæ monstra, & libidinum furias appellat. His addit art. 10. sacrilegium, seu sacrilegium concubitus, qui est cum persona Deo consecrata, illumque reducit ad adulterium, quia similes personæ censentur quodam spirituali matrimonio Deo conjunctæ.

Hoc vitium eleganter describit Hieronymus in quadam Epistola, his verbis: *Ignis infernalis est luxuria, cujus materia gula, cujus flamma superbia, cujus scintilla prava colloquia, cujus fumus infamia, cujus cinis immunditia, cujus finis gehenna*. Bernardus verò super Cantica luxuriæ cursum sic constituit: *luxuria cursum quadrigæ voluitur vitiorum, ingluvie videlicet ventris, libidine oculis, molliæ vestimenta, otij, soporisque resolutione. Trahitur equis aequè duobus, prosperitate vitæ, & rerum abundantia; & qui his præsidet duo, signavia torpor, & insida securitas*.

Denique vitium pudicitie contrarium, impudicia appellatur, & reducit ad illam luxuriæ speciem, ad cuius peccatum disponit; eò quod impudici aspectus, tactus, amplexus, & oscula, circa quæ est impudicia, eatenus sunt luxuriosa, quatenus ad illicitam copulam, vel molliem disponunt, estque in illis quædam istarum inchoatio. Unde Eucherius homil. in initio Quadragesimæ appellat osculum, *Arrham peccati*, additque etiam esse *morsum Diaboli*. Similia in illud intorquet Basilii lib. de vera virginitate, ubi sic ait: *Formosorum oscula cavere oportet, non secus quàm animalium venenatorum morsus: diffunditur enim venenum ex osculo per omne corpus*.

ARTICULVS VII.

De vitiis oppositis partibus potentialibus temperantiæ.

Quatuor sunt partes potentiales temperantiæ, seu quatuor virtutes illi annexæ; nimirum continentia, mansuetudo, clementia, & modestia, quas disp. 6. art. 3. exposuimus, & art. 4. plures modestiæ species recensuimus, nempe humilitatem, studiositatem, modestiam morum, eutrapeliam, & modestiam cultus seu apparatus exterioris.

Continentiæ ergo, prout hic accipitur, nimirum pro habitu quo voluntas resistit passionibus concupiscibilis, & taliter in bono firmatur, quod non finit se ab illis trahi contra rectum rationis

judicium, opponitur vitium incontinentiæ, quo aliquis facile cedit passionibus vehementibus appetitibus concupiscibilis, ut docet D. Thomas hic quæst. 156. art. 1. ubi addit dupliciter contingere quod homo cedat passionibus vehementibus: primo antequam ratio consulat & maturè deliberet, ob passionis celeritatem, aut vehementiam; & hæc incontinentia vocatur *effrænata*: secundo quando licet maturè consultaverit, tamen non persistit in eo quod deliberavit, ob infirmitatem propositi voluntatis; & hæc incontinentia appellatur *debilitas*. Primum contingit frequenter cholericis, qui habent motus celeres; & melancholicis, qui habent vehementes; secundum phlegmaticis, & molle ac fœmineum temperamentum habentibus.

31. Mansuetudini per excessum ex parte materiæ opponitur iracundia, id est excessus iræ, & immodicus appetitus vindictæ. Quod vitium inter capitalia numeratur, eo quod multa alia ex illo oriantur, & præcipue sex illa quæ recensentur à D. Thoma hic quæst. 158. art. 7. post Gregorium Magnum 3. Moral. & ab utroque vocantur filiæ iræ: nimirum rixa, tumor mentis, contumelia, clamor inordinatus, indignatio, atque blasphemia.

32. De hoc vitio hæc scribit Cassianus collat. 16. cap. 7. *Sicut nihil præponendum est charitati, ita furori vel iracundia nihil est & contrario postponendum: omnia namque, quamvis utilia & necessaria videantur, spernenda tamen sunt, ut iræ perturbatio devietur.* Seneca etiam initio primi libri de ira, Novatum laudat, quod hunc præcipue affectum pertimuerit. *Non immerito* (inquit) *mibi videris hunc præcipue affectum pertimuisse, maxime ex omnibus terrum ac rabidum. Iram quidam & sapientibus viris dixerunt brevem insaniam; æquè enim impotens sui est, decoris oblita, necessitudinis immemor, rationi consilii que præclusa, ad despectum æqui verique inhabilis, juvenis similima, qua super id quod opprèssere franguntur.* Subjicit & insignem irati hominis picturam, ut ex tam terra & horrida huius vitij facie, ejus deformitatem horreamus. *Ut scias* (inquit) *non esse sanos quos ira possidet, ipsum illorum habitum intueri. Nam ut furentium certa iudicia sunt audax & minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquieta manus, color versus, crebra & vehementius acta suspiria; ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant & micant oculi; multus ore toto rubor, exastuante ab imis præcordiis sanguine; labia quatuntur; dentes comprimuntur; horrent ac subriguntur capilli; spiritus coactus ac stridens; articulorum seipsos torquentium sonus; gemitus, mugitusque, & parùm explanatis vocibus sermo præruptus, & complose sæpius manus; & pulsata humus pedibus; & totum concitum corpus, magnasque minas agens; fœda visus & horrenda facies depravantium se atque intumescantium. Nescias utrum magis detestabile vitium sit, an deforme. Cetera licet abscondere, & in abdito alere: ira se profert, & in faciem exit, quaniusque major est, hoc effervescent manifestius. Tandem concludit quod non est ullius affectus facies turbator. Pulcherrima ora fœdavit, torvos vultus ex tranquillissimis reddit. Liquit decor omnis iratos.*

33. Aliud vitium oppositum mansuetudini per defectum ex parte materiæ, potest dici iniraecentia, sive lentitudo; quia per illud nimis lentè homo se habet circa malum irritans, nec ad illud repellendum, superandum, vel ulciscendum, debitam iram

A assumit, quæ ut ait Diadochus de perfect. Spirit. cap. 61. *tantum telum natura nostræ ab Authore nostro tributum est.*

Hoc vitium reprehendit Aristoteles, scribens in hunc modum: *Defectus sive ira vacuitas quædam sit, sive quippiam aliud, vituperatur. Nam quis & ob quæ oportet, & sicut oportet, & quando, & in quos oportet, non irascitur, hi profecto esse stolidi videntur. Qui enim non irascitur, neque videtur sentire, neque dolore affici, neque esse idoneus ad ulciscendum.*

Clementiæ opponitur crudelitas per excessum, & nimia lenitas per defectum. Illa est atrocitas animi in pœnis exigendis, abutens potestate legitimâ puniendi, & causam quidem puniendi habens, sed modum excedens. Ista est nimia pœnæ remissio, ex toto, vel ex parte, contra bonum delinquentis, aut supra quam par sit ad exemplum aliorum, & ad bonum Reipublicæ; cui expedit nocentes puniri, ut alij à malis similibus averrantur, & læsis satisfiat. Differt autem crudelitas à sævitiâ, sive à feritate, juxta S. Thomam hic quæst. 159. art. 2. quia feritas vel sævitiâ dicitur, secundum quam aliquis in pœnis inferendis non considerat aliquam culpam ejus qui punitur, sed solum punit, quia delectatur hominum cruciatu; more ferarum, quæ nocent hominibus, ut ex eorum corporibus pascantur, non verò ex aliqua iustitiæ causa, cujus consideratio pertinet ad rationem: crudelitas verò attendit quidem culpam in eo qui punitur, sed excedit modum in puniendo.

Verus igitur & pius Index ab utroque isto vitioso extremo (crudelitate scilicet & nimia lenitate) debet recedere, & clementiæ admiscere, cum expedit, iustam severitatem; ipsamque severitatem, cum oportet, clementiâ temperare, ut rectè admonet Gregorius Magnus lib. 19. Moral. cap. 12. his verbis: *Sunt nonnulli ita districci, ut omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant; & sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti iura regiminis. Unde cunctis rectoribus utraque summo per se sunt tenenda, ut nec in disciplina vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursus in mansuetudine districtiorem deserant disciplina: quatenus nec à compassionem pietatis obdurescant, cum contumaces corrigunt; nec disciplina vigorem molliant, cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplina vigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem; & sic alterum commendatur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta. Et rursus lib. 20. cap. 8. Disciplina vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse Rectoribus debet, & iuste consolans misericordia, & piè sæviens disciplina. Hinc est quod semivivus illius vulneribus, qui à Samaritano in stabulum ductus est, & vinum adhibetur & oleum; ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur: quatenus unusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtiōis adhibeat, in oleo molliem pietatis: per vinum munden purida, per oleum sananda foveantur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utroque temperamentum; ut neque multâ asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi arca significat, in qua cum tabulis virga simul ac manna est: quia cum Scripturæ sacre scientia est in boni Rectoris pectore, si est virga districtiōis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam David ait: *Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Virga etenim percussimur, &**

E

Baculo sustentamur. Si ergo est distractio virga qua feriat, sit & consolatio baculi qua sustentet. Sit itaque amor, sed non emolliens; sit rigor, sed non exasperans; sit zelus, sed non immoderatus; sit pietas, sed non plusquam expediat parcens.

36. Modestia opponitur immodestia, quæ in humanis affectionibus & actionibus nullum servat modum: & cum variæ sint modestiæ species, plura etiam sunt vitia illis opposita. Humilitati enim, quæ est prima ejus species, per excessum opponitur superbia, id est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ, vitium capitale, seu potius omnium aliorum fons & origo, & ut loquitur Cassiodorus super Psal. 18. *Omnium malorum mater, scelerum fons, vena nequitie.* Unde Gregorius lib. 23. Moral. cap. 7. *Ipsa vitiorum Regina superbia, cum devictum plene cor caperit, mox illud septem principalibus vitiis, quasi quibusdam suis ducibus, devastandum tradit, ex quibus vitiorum multitudines oriuntur. Quatuor autem ibidem ejus species enumerat. Prima est, cum aliquis bonum à seipso habere existimat. Secunda, cum esum datum desuper credat, putat tamen suis meritis accepisse. Tertia, cum jactat se habere quod non habet. Quarta, cum ceteris despectis, singulariter videri appetit habere quod non habet.*

37. Similiter quatuor sunt quæ trahunt superbiæ curram, ut rectè exponit Hugo Victorinus: *Amor dominandi, amor propriae laudis, contemptus, & inobedientia. Rota vero sunt, jactantia mentis, & arrogantia, verbositas, & levitas. Auriga in hoc curru potest esse spiritus superbia. Amatores mundi sunt qui feruntur in hoc curru. Infrenes sunt equi, volubiles rota, auriga perversus, & qui portatur infirmus.*

Apostolus 1. ad Timoth. 6. monet Discipulum, ut præcipiat divitibus hujus seculi non superbe sapere, quia divitiæ ut plurimum superbiæ generant. Unde Augustinus serm. 5. de verbis Domini cap. 9. *Omne pomum, omne granum, omne frumentum, omne lignum habet suum vermem: alius est vermis mali, alius pyri, alius fabæ, alius tritici; vermis divitiarum superbia. Ergo præcipe divitibus hujus mundi, non superbe sapere. Excluserit vitium, docet usum.*

38. De jactantia quæ est una ex filiabus superbiæ eleganter disserit Bernardus Tractatu de gradibus humilitatis, gradu 4. ubi sic ait: *Ut vesica collecto turgida vento, punctoque perforata exiguo, si stringitur, crepitat dum detumescit; ac ventus egrediens, non passim effusus, sed strictim emissus, crebros quosdam sonitus reddit: sic ventus vanitatis non inveniens quæ plenius egrediatur, inter angustias faucium per cachinnos excutitur: postquam autem vesica grossescere ceperit, vel vanitas crescere, necesse ut ampliori foramine laxato sinu ventositas eructetur; alioqui rumpetur: Esurrit & sunt auditores quibus suas jactitet vanitates, quibus omne quod sentit effundat, quibus, qualis, & quantus sit innotescat: Dicas rivum vanitatis os ejus &c.*

Aliud vitium per defectum humilitati opponitur, videlicet nimia sui abjectio. Humilitas enim non inclinat ad quancumque sui demissionem, sed ad prudentem & moderatam, & juxta rectam rationem; à qua deficeret qui cum injuria sui statûs aut officij se alteri subiceret, infraque illum

A demitteret. Ut si Rex sibi rusticum præponeret, aut Episcopus presbyterum; vel si superior nimia sui demissione officeret authoritati & reverentiæ necessariæ ad subditos bene regendos, & in officio continendos.

Studio sitati similiter duplex opponitur vitium: aliud per excessum, quod vocatur *curiositas*, estque affectus nimis sciendi aut cognoscendi ea quæ ad nos scire non pertinet, vel quæ captum nostrum superant, idque affectu solius cognitionis; nam si ex alio malo sine hoc fiat, pertinet hoc ad alia vitia, quorum proprii sunt illi fines: aliud per defectum, quod vocatur *negligentia*, & est quidam torpor & remissio animi, ad addiscenda illa quæ unusquisque scire tenetur, & quæ sibi incumbunt.

Eutrapeliæ verò, quæ in ludicris decorum servat, quæque ludo & jocis modum imponit, per excessum opponitur scurrilitas in verbis, & immoderatio in ludo & jocis. Per defectum verò nimia quædam austeritas, qualis in illis est, quos duos & agrestes vocamus, ut ait Aristoteles 4. Ethic. cap. 8. & quam idcirco D. Thomas hic qu. 168. art. 4. *duritiam*, vel *agrestitatem* appellat.

Notandum verò est, quod licet utrumque extremum sit vitiosum, excessus tamen pejor est quia humanæ vitæ officia magis impedit superfluous ludus, quàm delectationis ex ludo capiendæ defectus. Unde Philosophus apud D. Thomam, articulo citato, ait quod pauci amici propter delectationem sunt habendi: quia parum de delectatione sufficit ad vitam, quasi pro condimento, sicut parum de sale sufficit in cibo.

Denique modestiæ morum, quæ specialiter modestia externa appellari solet, opponitur externa indecentia in motibus corporis, live in ejus compositione, gestibus, & actionibus exterioribus, quæ etiam specialiter immodestiæ nomine solet intelligi. Modestiæ verò cultus, seu apparatus exterioris, per excessum opponitur luxur, & per defectum sordiditas. Unde Ambrosius lib. 1. offic. cap. 19. *Decor corporis non sit affectatus, sed naturalis: simplex, neglectus magis, quàm expetit; non pretiosus & albenibus adjunctus vestimentis, sed communibus (scilicet juxta cuiusque gradum) ut honestati, vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitore, superfluo videlicet, aut curioso, & nimis exquisito.*

Hac brevi & compendiosa Virtutum Cardinalium tractatione, volui (Amice Lector) secundam hujus Theologici cursûs partem absolvere, ut brevem tibi omnium earum quæstionum, quæ Divus Thomas secunda secundæ fuscè pertractat, synopsis exhiberem; priusquam in tertia parte de ineffabili agerem Incarnationis mysterio, quo non solidum fides nostra mirum in modum instruitur, spes erigitur, accenditur charitas, sed etiam omnium virtutum moralium absolutissimum exemplar nobis exhibetur. Transcramus ergo usque Beabilem & videamus hoc Verbum quod factum est, quod Dominus ostendit nobis. Contemplemur obscurissimum illud & sacratissimum fidei nostræ enigma, in quo, ut bellè ait Bernardus, *agnoscitur longitudo brevis, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas plana, lux non lucens, Verbum infans, aqua sitiens, panis esuriens, tristitia latificans, pavor confortans, passio salvans, mors vivificans, infirmitas roborans.*